

Miguel Ángel López-Egea
Tradició i modernitat a la Ribera Baixa

L'INSTANT
FOTOGRAFIA

Miguel Ángel López-Egea
Tradició i modernitat a la Ribera Baixa

Pròleg: Víctor Labrado
Textos: Francesc Vera Casas

 Diputació
de València | Àrea de
Cultura |  institució
alfons
el magnànim

València, 2025

Col·lecció L'INSTANT

FOTOGRAFIA

Dirigida per Francesc Vera

Número 1

Edició composta amb lletra Neutra Text TF light i Cormorant light, i impresa sobre paper Fedrigoni Symbol Tatami White de 135 g.

© 2025, de les fotografies: Hereus de Miguel Ángel López-Egea Martínez-Carrasco. Cedides per Biblioteca Suecana - Biblioteca Municipal de Sueca.

© 2025, del text *Com si mai uns ulls*: Víctor Labrado.

© 2025, del text *Tradicció i modernitat en la fotografia de López-Egea*: Francesc Vera Casas.

© 2025, d'aquesta edició:

Institució Alfons el Magnànim
Carrer Corona, 36 - 46003 València
Tel.: +34 963 883 169
magnanim@dival.es
www.alfonselmagnanim.net

Col·labora: 

ISBN: 978-84-1156-079-5

DL: V-693-2025

Digitalització i edició de les imatges: Francesc Vera i Francesc Campillo.

Disseny i maquetació de la col·lecció: Xavier Mollà.

Impressió: Pentagraf, S.L.

Queda prohibida la reproducció total o parcial d'aquest llibre en qualsevulla de les seues formes, gràfica o audiovisual, sense l'autorització expressa de l'editor i dels autors i propietaris de les fotografies i dels textos.

Agraïments

Les fotografies de Miguel Ángel López-Egea Martínez-Carrasco que formen part d'aquest volum de la col·lecció «L'Instant» apareixen per gentilesa dels hereus del fotògraf, especialment per la de Miguel Ángel López-Egea Vilache, fill de l'autor, i de la Biblioteca Pública Municipal de Sueca on hi ha dipositat l'arxiu i fons documental de l'autor, mercès al conveni subscrit per part dels hereus i de l'Ajuntament de Sueca.

Els hi quedem profundament agraïts per l'amabilitat amb què han atés les nostres peticions com per haver-nos facilitat en tot moment l'accés als negatius originals i permetre de digitalitzar-los de bell nou per obtenir uns arxius que assoliren la qualitat i resolució idònies per a ser editades en forma de llibre.

Índex

L'INSTANT FOTOGRAFIA	9
Com si mai uns ulls – Víctor Labrado	11
Tradicció i modernitat en la fotografia de López-Egea – Francesc Vera	15
Fotografies	21
Miguel Ángel López-Egea Martínez-Carrasco Caravaca de la Cruz, 1906 – Sueca, 2002	105

Trobàvem a faltar, a casa nostra, una producció editorial que recollira la fotografia com a disciplina i, en concret, de la fotografia produïda per aquells fotògrafs locals del nostre país que, en treure la càmera al carrer en les dècades dels 50 i 60 del segle XX, confegiren un corpus fotogràfic propi, enllà de les imatges amanerades i estereotipades que es produïen habitualment als estudis de les generacions anteriors.

Conscient d'eixa mancança, la Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació inicia, amb aquest volum que teniu entre les mans, «L'Instant», una col·lecció destinada a recuperar l'obra d'aquells fotògrafs professionals de diferents localitats que, a més de realitzar els encàrrecs habituals que els hi permetien de passar casa, sentiren una vocació fotogràfica particular que els menava a plasmar tot de coses quotidianes des de la sensibilitat d'una mirada pròpia.

La recuperació, però, tot i ser urgent i necessària (qui sap quants d'aquells arxius poden haver-se malmés o desaparegut), hauria d'anar acompanyada d'una revisió que ens permeta de confrontar aquelles imatges, produïdes en un determinat context i amb una determinada intenció, amb la percepció i sensibilitat actuals per valorar-les no sols pel seu innegable valor documental, sinó també, i sobretot, per la seua inestimable qualitat estètica.

És per això mateix que amb la col·lecció «L'Instant» volem reivindicar i valorar fotògrafs que des de les diverses comarques i localitats del nostre país han estat autors d'un corpus visual compacte i coherent, producte d'una sensibilitat i d'una qualitat tècnica i estètica capaç d'influir en la configuració del nostre imaginari col·lectiu.

Com si mai uns ulls

S'ho hagueren mirat, tan atents, els ulls d'algú del poble?

El senyor López-Egea, vingut de fora, es va repassar els suecans amb la curiositat d'un entomòleg. Els va conèixer i es va empeltar entre ells. Es va tornar una part de Sueca. Va ser el Fotògraf. El nostre. Els naturals es devien mirar atònits aquella curiositat tan sostinguda, tan activa.

La mirada sobre l'arròs va ser una part de la seua mirada sobre tota Sueca. Una part molt important, val a dir. L'arròs era la gran empresa col·lectiva, el nexa tribal dels suecans, fins i tot dels qui –i de totes les qui– no havien ficat mai ni un peu al fang, amb una corbella a la mà.

Com s'ho haurien mirat els qui s'ho treballaven? Vull dir els qui ho patien i els qui s'hi omplien la butxaca. No sé quines fotos hauria fet com ara un jornal·ler. Alguns dels que tornaven de segar o plantar arròs a França ja en tenien alguna, de màquina de fer fotos. Una cafetera italiana, d'aquelles *moka*, un rellotge de polsera, una càmera, eren peces del botí que un jornal·ler podia dur-se de França. Estem parlant dels anys 50 i 60 del segle passat. No molts, certament. Però als pocs que en tenien, de càmera, no els devia vindre al cap de fotografiar-se quan pencaven enmig d'un camp d'arròs.

Ara la gent «curra», però aleshores pencava.

He fet la prova a l'estiu, a primeries de juliol, quan els guaixos de l'arròs ja feien més d'un pam. Com s'ho mira un home que s'hi enfronta cos a cos? Em pensava que seria més difícil. L'informant que vaig interrogar, a vora un camp d'arròs, em va sorprendre per la resposta ràpida i directa, a la primera: davant aquella verdor que jo trobava tota igual, compacta del tot, ell no hi veia només l'arròs.

Feia la diferència entre l'arròs, la junça —també sentireu dir «jonça»— i el serreig. Mirant-s'ho d'esquena al sol, em diu ell, la junça és molt més lluenta. Vist de prop, el serreig fa un guaix molt més robust que l'arròs autèntic. Perquè el serreig és com una falsificació maligna de l'arròs.

Arrancar l'un i l'altra es diu birbar. Suposa un punt de vista. No sé si és un punt de vista apte per a fer fotos. Quin era el punt de vista, però, del senyor López-Egea?

És evident que es va abocar a la sega i a la plantada de l'arròs, sobretot, que eren iniciatives d'un gran volum social, de molta participació humana, i molt poc a la llaurada dels camps, que no movia tants braços ni atencions. No li van interessar, per posar un parell d'exemples, ni els homes birbant, ni segant vores, perquè el gram no puga empestar l'arròs. En l'antologia fotogràfica ací oferida, hi trobareu una sola excepció: dos homes amb un manat de serreig a la mà esquerra, caminen entre els guaixos, birben...

Ni tampoc no va copsar els granoters escorcollant les garbes al rostoll, ni els que anaven a espigolar —ja se sap que qui no sega, espigola. Ni al poble, els homes llogant-se a la plaça. Ni quan paraven la mà per cobrar-se el jornal. Va mostrar el treball de l'arròs en allò que tenia de més optimista, de socialment harmònic, de més bo d'acceptar per a qualsevol públic. El seu va ser un punt de vista molt oficial i, probablement, també molt popular.

El senyor López-Egea no militava en el neorealisme.

Entremig de les fotos antologades, només una podria contradir això que dic: les monges precedides per un home amb un sac —més ben dit, un remitjò— d'arròs al coll. El rampell de generositat no ha donat per a un sac sencer, ni l'home aquell tindria prou forces per carregar-se'l. No és una foto gens preparada. El senyor López-Egea se l'ha trobada i l'ha caçada de lluny, com ha pogut.

Hi ha un matís en la imatge, com una aroma indefinible d'aquell temps. Les monges van a parelles, com la Guàrdia Civil. Sembla que l'home se l'enduguen detingut les forces de la Caritat.

Però no. Tot això ho afegim només nosaltres. Considerada la fotografia dins tot el conjunt, podem assegurar que no hi ha un bri d'ironia, en la intenció de l'autor. Per a ell és una imatge edificant, una pura obra de caritat: les mongetes han eixit a fer la replega. Són, probablement, dels Ancians Desemparats i s'enduen l'almoina cap a casa.

L'home que els du el sac al coll és, molt probablement, un dels ancians desemparats acollits a la institució caritativa que elles regenten. Sens dubte un dels que es conserven en millors condicions físiques.

Tot això deixat de banda, la col·lecció fotogràfica que ens ha llegat el senyor López-Egea és un document impagable. Mai uns ulls s'havien mirat abans, tan atents, el poble. O potser cal fer-hi una excepció: el pintor Claros... En tot cas, podem assegurar que mai ningú amb tant de rendiment gràfic.

López-Egea va documentar generosament com, a Sueca, aquesta ciutat arrossera d'Europa, es van articular a mitjan segle XX el món nou que començava i el món vell, que s'acabava: la segadora contra la corbella —nascuda el neolític, encara que molt evolucionada en època tan recent com l'Edat del Ferro—, el tractor contra bous, mules i haca —qui hauria tingut l'humor d'anomenar «cavall» un cavall tan agrícola i forçut com eren les nostres haques?—, el camió contra carros i barques, el cinturó contra les faixes negres... Dins les cases era temps de ràdio: l'època d'Elvis Presley contra Antonio Machín. I quasi va guanyar el Dúo Dinámico.

De tot això encara no fa tres quarts de segle. Sense les fotos del senyor López-Egea, ara mateix ja ens costaria molt més d'imaginar.

Víctor Labrado

Tradició i modernitat en la fotografia de López-Egea

No sé si existeixen les casualitats, però què hauria passat si aquell xiquet d'onze anys no haguera vist l'anunci demanant un aprenent a l'aparador d'un estudi fotogràfic? Hauria trobat enlloc cap altra ocupació tan atractiva com aquella? Casualitat o no, qui sabria dir si, amb anunci o sense, el jove Miguel Ángel no estava ja predeterminat, en aquell precís moment, a fer de la fotografia el mitjà amb què es guanyaria la vida.

Siga com siga, aquell treball inicial, limitat a netejar i fer encomandes, li permetria d'examinar, amb ulls curiosos, les particularitats d'un ofici que el captivaria des del primer dia. El primer a què va parar atenció fou «aquella galeria de llum natural dalt de l'últim pis» on «es podia dominar la llum per mitjà de cortinatges de tela sense llampegades de magnesi», segons ens conta en un breu relat autobiogràfic. El flaix de magnesi, recordem-ho, amb l'espessa fumeguera que inundava l'ambient, era el recurs habitual dels fotògrafs ambulants i dels reporters fotogràfics, un procediment que es mantindria fins la invenció del flaix de bombeta ja en la dècada dels trenta. Podem imaginar el jove Miguel Ángel obrint uns ulls com a plats davant d'aquell sofisticat sistema d'il·luminació i d'aquells decorats i mobiliari que s'hi feia servir per retratar els clients. Però no sols va ser aquella galeria l'única cosa que el captivava, sinó també «aquell laboratori il·luminat amb escassa llum roja». Aquell contrast entre llum i foscor hauria de ser l'esca i la pedra d'on saltaria l'espurna, la vocació del futur fotògraf.

Cal suposar que la curiositat i atracció per l'ofici, farà que la formació de López-Egea com a fotògraf siga bastant accelerada. De fet, canviarà d'establiment fotogràfic en un parell d'ocasions per tal d'avançar en l'aprenentatge, i ja al darrer estudi on és admés, el de José Ara situat al carrer de Russafa, demostra

haver assolit, en ben pocs anys, el domini de la professió en arribar a ser encarregat de taller i operador de primera. En acabar el servei militar, que va fer com a soldat de quota per poder seguir treballant, es troba ja en disposició d'establir-se pel seu compte.

Una altra casualitat, si és que les casualitats existeixen, el durà l'any 1929 a Sueca, on incorporarà procediments més moderns als mètodes tradicionals que ha après en el període de formació. Al seu estudi, un baix al costat de la porta d'accés d'artistes del teatre Serrano, no hi ha la possibilitat de l'ampla galeria amb llum natural dels estudis decimonònics de la ciutat, però la seua idea del que ha de ser la fotografia no contempla l'ús del flaix de magnesi. És per això que López-Egea incorporarà al seu plató focus elèctrics amb lents Fresnel que concentren la llum sobre el subjecte, que possiblement ja n'hauria vist emprar en alguna ocasió a València, per aplicar uns efectes d'il·luminació que ressaltaren l'expressivitat del retratat sense necessitat d'una potent llum natural ni de cortinatges mòbils. A més d'això, López-Egea substituirà també els tradicionals telons pintats, davant els quals posaven els clients, pel fons neutre i indefinit que li procuraven les parets de l'estudi, de dimensions més modestes, amb la qual cosa aconseguix centrar l'atenció sobre el model i no en la tradicional parafernàlia que l'acompanyava.

El moment en que López-Egea s'estableix al seu primer estudi coincideix amb l'anomenat període d'entreguerres, una etapa on es manifesten tota una sèrie de transformacions que deixaran enrere, per obsoletes, les formes socials, els costums i les modes que s'arrossegaven des del segle anterior. I el jove fotògraf, acabat d'arribar de la ciutat on ha pogut copsar, ni que siga de manera incipient, els nous temps, no podia restar immune a tots aquells canvis.

Així, doncs, si en el primer quart del segle XX el món encara s'aturava per ser fotografiat, arribat un cert moment caldrà que siga el fotògraf qui vaja al darrere dels esdeveniments si és que vol obtenir-ne la imatge. Si encara en la dècada dels anys vint els reporters planten la càmera en un trípede, tots en bateria davant allò que han de fotografiar, i obrin l'obturador de l'aparell tot esperant la llampegada del magnesi, en la dècada dels trenta, tan dinàmica i fugissera, farcida d'esdeveniments, al fotògraf li calen nous instruments i noves estratègies per captar la imatge d'una societat canviant on s'han incorporat nous protagonistes, més dinàmics. I la fotografia, per tant, haurà d'eixir de l'estudi, prendre el carrer, per seguir exercint de testimoni d'una època.

La instantània, la fotografia captada quasi al vol, que la versatilitat dels aparells més moderns i les òptiques més lluminoses fan possible, vindria a ser, si se'm permet la digressió i salvant les distàncies, com aquella anècdota amb què

Fuster inicia *El descrèdit de la realitat*: el pintor Cimabue, camí de Bolonya, troba a Vespignano un xiquet, el petit Giotto, que dibuixa una ovella del natural, un fet, aquell, que marcarà el canvi definitiu de les formes medievals a les renaixentistes. De semblant manera, la dècada dels trenta, considerada com la dècada de les avantguardes, marcarà també un abans i un després en la pràctica de la fotografia.

Hem de suposar que López-Egea s'adapta a aquesta nova manera de fer, encara que mantindrà obert l'estudi per fer els retrats que el públic encara demana. Un públic, tot siga dit, que cada vegada s'eixampla més i que cada vegada es fa retratar amb més assiduitat. Però cal pensar que el fotògraf també té accés a aparells cada vegada més versàtils per captar la vida al carrer i que fotografiarà tot d'esdeveniments, potser encara d'individus o de grups de gent que posa davant la càmera, però ja captada amb la mentalitat de la instantània.

Dic que cal suposar-ho perquè, per desgràcia, López-Egea no va deixar cap anotació sobre les imatges que realitzava i ens ha llegat una gran quantitat de fotografies, la majoria d'un marcat caràcter documental, que paradoxalment, no estan «documentades». A l'arxiu del fotògraf no hi ha la data ni el lloc on s'han realitzat les imatges, tampoc el tema o el contingut, la qual cosa fa que la major part d'allò que hi podem inferir responga a suposicions més o menys encertades, a no ser que hi haja algun element clarament identificable que, mitjançant altres fonts subsidiàries, ens aporten informació precisa sobre la imatge.

Ara bé, si alguna cosa podem inferir de les fotografies que hem escollit per aquest llibre és que deuen haver-se realitzat entre les dècades dels cinquanta i dels seixanta. D'una banda perquè les càmeres amb que López-Egea les va realitzar, dues Leica IIIa amb objectius diferents i una Rolleiflex 2.8E, es fabricaren en la primera meitat dels anys cinquanta, i de l'altra perquè, en jubilar-se, el 1971, abandona la fotografia i només escriu articles per a determinades publicacions periòdiques.

En escollir les fotografies del present volum, hem optat conscientment per deixar de banda determinats motius de la producció fotogràfica de López-Egea i centrar-nos només en un dels aspectes de la seua producció. Hem obviat totes aquelles fotografies d'actes oficials i també les que recullen manifestacions festives i religioses, així com les d'esdeveniments socials, entre més coses. Tampoc no hem considerat la profusió de retrats d'estudi. Són materials que, opinem, requeririen un altre tipus de publicació.

Per aquest volum hem seleccionat un conjunt d'imatges del que, entenem, configura el corpus més reeixit i de major pes específic de la seua obra.

També, potser, el més conegut i el de major difusió: el del conreu de l'arròs a Sueca i els encontorns de l'Albufera, un treball que sempre quedarà associat a la persona de López-Egea.

És, evidentment, el nostre, un criteri subjectiu, però un criteri que trobem plenament justificat si, com el mateix autor diu, «la fotografia a l'aire lliure m'havia captivat i passava més temps fora de casa que a l'estudi» i a més ens indica que començà a fer «treball de camp» i a especialitzar-se en «fotografia agrícola i turística» en aquella època, ja que la seua voluntat és la de «captar la realitat del treball del camp, (...) però no fer retrats de la gent del camp».

Més encara, considerem que el corpus que el fotògraf enllesteix amb aquest treball està configurat per imatges que traspassen el pur interès local, ja que sorgeixen de la motivació més vocacional i lliure del fotògraf i adquireixen, per això mateix, una dimensió estètica que les destaca, ja que és ell i no el client qui marca què fotografiar, de quina manera enfrontar-se al motiu i en quin moment cal captar-lo: «la millor hora per a fer les fotos era, per a mi, a primera hora del matí i a última hora de la vesprada, quan la llum permet més contrastos i els objectes prenen un volum especial amb els degradats de llums i ombres. Açò donava a les fotos un aspecte original en aquell temps». Un plantejament purament estètic, doncs.

En l'admirable pulcritud i senzillesa de les fotografies de López-Egea, hi ha sempre, és cert, una voluntat documental que ens apropa la quotidianitat d'aquells anys, voluntat que si, d'una banda, ens fa sentir una certa nostàlgia, de l'altra ens fa girar els ulls cap a expectatives futures, ja que el caràcter d'imatge de la fotografia, com explicava Walter Benjamin, «ens força a trobar el lloc on, en una determinada manera de ser d'aquell instant passat, hi ha avui el futur, i tan eloqüentment que, mirant enrere, podem descobrir-lo». Certament, el component documental d'aquestes fotografies és tan innegable com potent, però, de retruc, el fotògraf no pot evitar un component estetitzant manifestat en la coherència plàstica que produeix l'estil directe, el domini de l'horitzontalitat i una concepció de l'espai que el mena a crear una atmosfera relaxant en allò que fotografia. És per això que trobem que hi ha, en les seues fotografies, una certa comunicació entre l'home i el paisatge, l'única raó de la qual sembla ser arribar a una compenetració estètica. En cada imatge podem notar una sensació de naturalitat en el subjecte i una aparent objectivitat en el punt de vista triat pel fotògraf que harmonitza l'escena, perquè en el fons, en aquestes fotografies hi ha una atracció especial pel paisatge i l'agricultura tendent a la idealització. No li cal comprendre, al fotògraf li basta la voluntat de sentir i estimar allò que té al davant, i aquesta és la raó per la qual el seu llenguatge havia de ser, necessàriament, fotogràfic.

Miguel Ángel López-Egea exemplifica, en la trajectòria de la seua carrera, el pas que hi ha entre la tradició a la modernitat. Hi ha en ell el trànsit de la tradició del retratista d'estudi a l'ús que, parsimoniós i de moviments calculats, situa els llums i dirigeix la posició i la gestualitat del subjecte quan s'instal·la a Sueca, al fotògraf reporter que, uns anys després, càmera en mà, respon instintivament als lliures moviments del tema que fotografia, a capturar la vida, el pols del nou temps.

També és, tot just, en les fotografies del conreu de l'arròs on s'hi percep, igualment, aquella transició entre la tradició i la modernitat, ja que el pas de la dècada dels cinquanta als seixanta, serà el moment en què el camp, en general, i el conreu de l'arròs, en particular, experimentaran canvis que els menaran a la transformació més absoluta, deixant enrere les formes tradicionals que s'havien mantingut durant segles. És, en el pas d'una dècada a l'altra que el fotògraf captura les formes encara ancestrals de les tasques agrícoles i els inicis de la mecanització. Hi ha, en les imatges, la confrontació entre el treball manual d'homes i cavalleries i el treball que realitzen ja tractors i segadores, entre la càrrega que feixugament transporten els carros i la més potent i ràpida que el camió procura.

És per això, perquè tot just recull i documenta eixa transformació de manera tan nítida, amb eixe estil directe i personal, vívid i espontani, que les fotografies de López-Egea ens colpeixen i ens emocionen, la raó per la qual s'han instal·lat, sense ni demanar-nos permís, en el més profund del nostre imaginari.

Francesc Vera